Vad får man tåla?

Av regeringsrådet ANNIKA BRICKMAN

En bakgrund

Det kan kännas som att frågan om skyddet för privatlivet har varit föremål för allmän debatt och för utredningsväsendets ansträngningar så gott som kontinuerligt under de senaste decennierna. Men enligt Integritetsutredningens direktiv är det nu 35 år sedan en generell bestämmelse till skydd för den personliga integriteten övervägdes. Och såvitt jag kan minnas var integritetsfrågan, som vi definierar den, inte det minsta het när jag läste juridik vid just den tiden, det vill säga under första hälften av sjuttiotalet. Ändå fanns det åtskilligt som borde ha aktualiserat saken, som IB-affären och den kritik som riktades mot svenska och utländska säkerhetstjänsters underrättelseverksamhet, särskilt från vänsterhåll. Den kritiken fokuserade emellertid inte så mycket på att övervakning och registrering i sig var en kränkning av de berördas privatliv — det var väl vad man kunde vänta sig av filttofflorna — som att det var fel personer och organisationer som övervakades och registrerades.

Dock lät kriminologerna och sociologerna redan vid den tiden förstå att det var för att våra samhällen hade blivit så stora och anonyma som vi behövde utveckla nya kontrollmetoder. Eftersom det inte längre var så att alla kände alla måste samhället låta särskilda professionella kontrollanter ta över den insamling, bearbetning och lagring av personfakta som grannar och släktingar hade ansvarat för tidigare. Och fortfarande hör man ofta kriminalpolitiska debattörer tala med något av saknad i rösten om den sociala kontroll som fanns förr, i det lilla, täta samhället.

Då tänker jag på bedragaren Pettersson. Honom stötte jag på när jag vid pass år 1977 hälsade på min väninna Tora, som satt ting i Bollnäs. För att sysselsätta mig på dagen, när Tora arbetade, besökte jag tingsrätten, där det denna dag hölls huvudförhandling i två brottmål. Jag kunde konstatera att båda målen hade en påtagligt lokal prägel. Det ena, som saknar allt intresse för dagens diskussion, handlade om en fräck stöld av en långtradare med last av lingon som chauffören hade parkerat utanför Stadshotellet på Storgatan. Det andra gällde ett försök att ta ut 2 000 kr på Postsparbankens kontor på samma gata med hjälp av en manipulerad postsparbanksbok.[1] Den man som stod

[1] För yngre läsare kan här behövas en liten historielektion. Vid denna tid hörde till ett privat bankkonto vanligen en bankbok, ett slags diminutiv kassabok som kontoinnehavaren bar med sig, åtminstone när det skulle göras insättningar på eller uttag från kontot. Sådana åtgärder genomfördes oftast på bankkontoret, och personalen antecknade då insättningen eller uttaget för hand i bankboken. I postsparbanksboken dokumenterades också åtminstone insättningarna med kulörta

inför rätta för att ha försökt lura till sig pengarna hade dömts för förmögenhetsbrott tio år tidigare.

Nu lutade sig lagmannen Ivan Odhammar fram mot vittnet, den postkassörska som hade upptäckt och avvärjt bedrägeriförsöket. ”Nå, fröken Lundberg” sade han. ”Hur kunde ni nu vara så säker på att det inte var fråga om en riktig insättning? Skulle det inte rent av kunna vara så att Pettersson faktiskt hade satt in de här pengarna?”

Fröken Lundberg tittade ogillande tillbaka och sade i amper ton: ”Det ska jag säga, att hade Pettersson kommit och försökt sätta in 2 000 kronor, då hade vi ringt efter polisen direkt!”

Visst fick man lägga lite band på sig för att inte ge uttryck för någon opassande munterhet. Men i den stunden kunde jag samtidigt för första gången i djupet av mitt hjärta förstå den isande känslan av att vara föremål för det lilla täta samhällets sociala kontroll. Att leva där alla vet vem man är, minns alla ens tillkortakommanden — särskilt tillkortakommandena — och odlar en gemensam och i praktiken oföränderlig bild av en. Som alternativ till det lilla samhällets informella kontrollmetoder har jag sedan dess känt mig villig att acceptera en hel del i fråga om myndighetsövervakning. Man kan nog säga att jag har en tillåtande attityd också till mycket ingripande kontrollåtgärder, så länge de tjänar ett gott syfte, tillämpningen kan förutses och åtgärderna genomförs på ett professionellt och ansvarsfullt sätt.

Det ska genast erkännas att en sådan inställning ligger närmare till hands för den som för egen del inte tror sig behöva räkna med annat än en närmast automatisk och ganska omärklig allmän övervakning i form av övervakningskameror, registerkontroller och liknande. Att de flesta som deltar i den här diskussionen vet sig höra till dem som aldrig kommer att bli föremål för vare sig hemliga tvångsmedel eller mer ingripande öppna kontrollmetoder gör det extra intressant att lyssna till dem av oss som dagligen företräder de människor som tvångsmedlen riktas mot. Ingen kan säga annat än att advokatkårens röst har hörts och påverkat i denna debatt med sitt välartikulerade budskap. Den har uttryckt oro över att reglerna öppnar för missbruk och den har kritiserat vad som beskrivs som en forcerad beredning av nya lagförslag.

De som representerar de brottsbekämpande myndigheterna har å andra sidan så gott som enstämmigt bejakat högt ställda krav på restriktioner och ansvar. Myndighetsföreträdarnas väluppfostrade inställning har gällt såväl lagstiftningen om de verktyg som diskussionen till stor del har kommit att handla om — buggning, sparade trafikdata och övervakningskameror — som myndigheternas användning av verktygen. Men de har samtidigt sagt att den svenska och den internationella brottsligheten gör det nödvändigt att förse myndigheterna

frimärksliknande klisterlappar i olika valörer. I vårt mål påstod åklagaren att Pettersson själv hade gjort anteckningen om en insättning på 2 000 kr. Hur det förhöll sig med valörmärket kommer jag inte ihåg; kanske har jag bara fantiserat ihop att det just var Postsparbanken.

med sådana vassare instrument. Andra, kanske framför allt deltagare från den akademiska världen, har pekat på att det saknas goda analyser både av om det verkligen finns ett behov av nya metoder och av de befintliga och föreslagna metodernas effektivitet. Myndighetsföreträdare har bekräftat dessa brister men försäkrat att det pågår arbete för att förbättra utvärderingen och utvecklingen av olika arbetsmetoder.

Den som deltog i förra årets Häringesymposium erinrar sig säkert Göran Lambertz lite uppgivna konstaterande att han märkte en tendens hos sig själv att hålla med den som talat sist. Också jag har känt en benägenhet att vara närmast pinsamt flexibel när jag har lyssnat på inläggen. För visst är argumenten många och goda, både från integritetskramarna och från dem som förordar mer hårdföra metoder. Och oavsett vilken väg man väljer är det stora värden som står på spel.

Hur går vi vidare?

För att främja den fortsatta diskussionen är det viktigt att försöka klarlägga och sammanfatta de skiljaktigheter som föreligger och fundera på vilka diskussioner som skulle kunna leda vidare i riktning mot en balanserad lösning. För att förstå varandras (och våra egna) argument behöver vi tydligare definitioner av vad vi menar med centrala begrepp som personlig integritet och integritetskränkning. Vi måste också fundera på om — och i så fall hur — våra bilder av brottsligheten och av brottsbekämpningens villkor skiljer sig från varandra.

När jag själv försöker orientera mig i de nämnda frågorna med ledning av inläggen vid symposiet finner jag, som framgår av det följande, att våra analyser och meningsutbyten oftast mynnar ut i nya frågor och att ändå en betydande del av de gamla står kvar. Flertalet inlägg och diskussioner har emellertid på ett eller annat sätt berört åtminstone ett av två frågekomplex. Jag ska helt kort redovisa några skiljelinjer i diskussionen som jag uppfattar som viktiga och därefter försöka formulera några ytterligare frågor som ännu väntar på ett bra svar.

Det första frågekomplexet kan få rubriken *”Vad får man tåla?”*. Där ryms bland annat frågor som: Vad menar vi med personlig integritet? Hur långt sträcker sig den privata sfären? Vilka objektiva och/eller subjektiva kriterier kan användas för att avgöra om en åtgärd är integritetskränkande, det vill säga om den är otillåten i normalfallet, när inga särskilda skäl kan åberopas? När föreligger det sådana skäl, dvs. när ska myndigheterna få vidta sådana åtgärder? Finns det absoluta gränser för de intrång i den privata sfären som kan tillåtas eller gäller där t.ex. en allmän proportionalitetsprincip? Och vad är det egentligen som gör en åtgärd — t.ex. användningen av ett visst tvångsmedel — mer integritetskränkande än en annan?

Det andra frågekomplexet rör vilka faktorer som riksdagen skall beakta när den beslutar att ge myndigheter och domstolar rätt att besluta om tvångsmedel eller andra åtgärder som innebär integritetsin-

trång. Det skulle kunna få rubriken ”V*arför/när skall vi tåla kränkningar av den personliga integriteten?*” Aktuella frågor under den rubriken är bland annat: Hur ska man avgöra om brottsbekämpningen i ett visst land vid en viss tidpunkt över huvud taget behöver ha tillgång till integritetskränkande åtgärder och vilka som då bör väljas? Finns det inslag i dagens brottslighet och brottsbekämpning i vårt land som gör det nödvändigt att ge de brottsbekämpande myndigheterna fler och effektivare verktyg, t.ex. sådana befogenheter som de har fått tillgång till på den senaste tiden eller som är på förslag? Eller finns det bättre alternativ? Vilka begränsningar bör gälla för användningen av olika åtgärder?

Vad får man tåla?

Det är ingalunda självklart vad som definierar den privata sfären eller vad som är en kränkning av den personliga integriteten. Medan det nog kan sägas att det råder hygglig internationell enighet om vissa krav som skall vara uppfyllda för att ett samhälle skall kunna kalla sig rättssäkert, saknas det allmänt accepterade baskrav på skyddet för privatlivet och därmed också en definition av vad som konstituerar ett intrång i detta. Att det är så torde till stor del bero på att yttre omständigheter, som ekonomi, kultur och sociala förhållanden, är helt avgörande för att en människa över huvud taget skall kunna hävda sin rätt till en privat sfär. Till detta kommer att vad som uppfattas som en kränkning är beroende av känslomässiga och psykologiska faktorer.

Olle Abrahamsson har påmint oss om Montaignes bild av den lilla kammaren bakom butiken, där vi kan upprätta vårt sanna oberoende. De flesta kan nog känna igen sina egna behov i den bilden. Men hur stor den där kammaren ska vara och hur den ska vara inredd och när andra än de gäster vi själva har bjudit in ska få komma dit, med eller utan vår vetskap, det har vi alltså inte kunnat enas om. Tvärtom råder det en nästan förvånande oenighet i bedömningarna även om vi begränsar diskussionen till förhållandena i vårt eget land.

När det t.ex. gäller hemlig rumsavlyssning torde de flesta av oss anse att en sådan åtgärd, beroende på hur den genomförs, kan vara en allvarligare integritetskränkning än hemlig telefonavlyssning. Den bedömningen gör vi eftersom buggning, åtminstone i teorin och med den svenska lagens utformning, gör det möjligt att avlyssna nästan alla samtal en människa för, och dessutom andra familjemedlemmars samtal, andra ljud än samtal och så vidare.

Vissa av debattörerna tycks emellertid gå längre än så. De indikerar att hemlig rumsavlyssning inkräktar på den skyddade privata sfären på ett sätt som går över gränsen för vad som över huvud taget kan accepteras som tvångsmedel. Men ingen har enligt min mening ännu klarlagt vad det är som gör att just buggningen uppfattas som oacceptabelt integritetskränkande i jämförelse med andra tvångsmedel, t.ex. hemlig telefonavlyssning, häktning eller rent av husrannsakan. De två

senare är mycket vanliga åtgärder inom brottsbekämpningen och de ingriper också i de berörda människornas privatliv på ett påtagligt sätt. Det har anförts, bl.a. av Anki Ramberg, att det är just den omständigheten att buggningen är hemlig för den som avlyssnas som är den betydelsefulla skillnaden ur integritetssynpunkt. Men andra hemliga tvångsmedel med en längre tradition i vårt land, som hemlig telefonavlyssning, tycks egentligen inte längre vara föremål för något generellt ifrågasättande. Eftersom det normalt inte lämnas besked i förväg om husrannsakan eller straffprocessuella frihetsberövanden skulle man med visst fog kunna säga att även sådana tvångsmedel ofta är hemliga till dess intrånget i privatlivet redan är ett faktum. Och även en husrannsakan, särskilt om den omfattar den misstänktes bostad, är ägnad att blottlägga förhållanden som den berörde och hans närstående vill räkna till den privata sfären.[2]

Ett annat exempel på den osäkerhet som tycks råda på området är den disparata och snabbt pendlande inställningen till övervakningskameror. Vissa dagstidningar brukade så sent som för några år sedan beskriva den ökande användningen av sådana kameror mer eller mindre som en väg in i Storebrorssamhället. Den beskrivningen tycktes tappa i popularitet i samband med mordet på Anna Lindh, då det blev uppenbart att bilder ur övervakningskamerorna kunde vara till nytta i polisutredningen. För många framstod nog redan dessförinnan övervakningskameror på särskilt utsatta platser, som i taxibilar och vid bankomater, som ganska välmotiverade. Men vi vet att bland andra Justitiekanslern har haft en annan uppfattning även när det gäller taxiövervakningen. Också i dagens diskussion har det förekommit stark kritik mot övervakningskameror på allmänna platser. Anders Eriksson, för inte så länge sedan chef för det notoriskt kunskapsgiriga Säpo, har hänvisat till London som ett avskräckande exempel på en plats där ens varje steg registreras, åtminstone i centrala delar av staden. Men är det säkert att en sådan övervakning över huvud taget skall anses vara ett intrång i privatlivet? Kan vi begära att den lilla kammaren bakom butiken skall följa oss som ett skyddande hölje även när vi ger oss ut på gator och torg där vi vet att vi kommer att betraktas av andra? Hur långt sträcker sig alltså den privata sfären?[3]

Övervakning genom kameror på allmänna platser har uppfattats som problematisk ur integritetssynpunkt också, kanske framför allt, därför att den riktas mot många människor, nämligen alla som befin-

[2] En skillnad är självfallet att beslut om åtgärder som inte är hemliga kan överklagas och att ett överklagande kan leda till att åtgärden inte genomförs alls eller stoppas innan någon större skada har skett. Men att den direkt berörde inte kan överklaga ett beslut om hemlig rumsavlyssning skulle kunna beskrivas snarare som ett rättssäkerhetsproblem som följer med varje hemlig åtgärd som pågår över längre tid, än som en omständighet som ytterligare försvårar integritetsintrånget.

[3] Att det kan finnas en rätt att inte bli alltför närgånget behandlad genom att t.ex. utsättas för att smygtagna eller oönskade fotografier publiceras är (väl?) en annan sak. Är det i så fall någon skillnad om jag befinner mig på gatan, i varuhuset eller i taxibilen?

ner sig i kamerornas närhet, och för att flertalet av dem som registreras inte är misstänkta för att planera eller begå brott. Med motsvarande argument från andra hållet har Olle Abrahamsson sagt att den hemliga rumsavlyssningen är ett mindre problem när det gäller integritetsskyddet, eftersom sådana åtgärder bara kommer att träffa ett mycket litet antal personer. Att den med all säkerhet sparsamma tillämpningen gör hemlig rumsavlyssning till ett mindre problem ur samhällelig synvinkel kan vi kanske enas om. Men är det verkligen alldeles klart att en mycket lindrig kränkning av ett stort antal människor är ett större problem än en mycket allvarlig kränkning av ett litet antal personer?[4] I så fall framstår det som Gunnel Lindberg har pekat på — att vi inte vet något om hur vanliga olika tvångsåtgärder är eller ens om användningen ökar eller minskar, än mindre hur ofta besluten ändras efter överklagande eller hur effektiva åtgärderna är — som ännu mer alarmerande.

Sammanfattningsvis vore det enligt min mening värdefullt med en fortsatt och fördjupad diskussion om hur olika tvångsmedel och andra ingripande samhällsåtgärder förhåller sig till varandra, vilka som skall anses mer eller mindre kränkande, vilka medel som är bäst ägnade att minimera kränkningen i de fall åtgärder som medför intrång i privatlivet är nödvändiga och vilka villkor som därför skall gälla för att använda sådana åtgärder.

Varför/när skall vi tåla kränkningar av den personliga integriteten?

Rätten till skydd för privatlivet är inte absolut. Den kan bland annat inskränkas om det behövs för brottsbekämpningen och om de åtgärder som används står i rimlig proportion till de brott som åtgärden avser att förhindra eller beivra. Det är mängden brott och karaktären av de brott som förekommer i ett samhälle vid en given tid som avgör vilka metoder som behövs och kan tillåtas för att förebygga brott och för att beivra de brott som begås. I den mån det rör sig om allvarlig brottslighet — som ju ofta innebär just direkt eller indirekt intrång i en eller flera människors privata sfär — medför denna regel att också mer ingripande motåtgärder kan accepteras.

Vi använder olika tvångsmedel och andra åtgärder mot olika slag av brottslighet. Det innebär att en förändring av brottsligheten är en viktig faktor att beakta när vi överväger nya metoder i brottsbekämpningen. Vidare måste vi kontinuerligt pröva hur resultat- och kostnadseffektiva dagens metoder är och vara beredda att tillgripa andra slag av åtgärder om de befintliga verktygen är otillräckliga. Därför påverkas också behovet av att kunna använda nya metoder av förändringar i de brottsbekämpande myndigheternas arbetssätt, som det ökade internationella samarbetet. En tredje faktor, minst lika viktig,

[4] Här utgår jag som synes från att den fortsatta analysen kommer att ge vid handen att buggning är en allvarlig och övervakningskameran på allmän plats en ganska bagatellartad kränkning för den som blir föremål för uppvaktningen.

är den tekniska utvecklingen. Den avgör inte bara vad vi *kan* undersöka eller övervaka — t.ex. DNA-spår eller mobiltelefontrafik — utan också vad vi *behöver* undersöka och övervaka allt eftersom ny teknik anammas och används för att planera eller begå brott, som t.ex. Internet. Och återigen mobiltelefontrafiken.

Vår diskussion här har i betydande delar fokuserat på hemlig rumsavlyssning, övervakningskameror och i någon utsträckning på lagring av trafikdata. Kontrollerade leveranser har också nämnts. Det vi har hört under dessa dagar som har varit avsett att motivera användningen av sådana metoder är i starkt sammandrag följande. Utvecklingen när det gäller den grova brottsligheten innebär bland annat att brottssyndikatens organisationsgrad har ökat väsentligt — även om det i vissa fall innebär att organisationen delvis har den yttre formen av ett löst nätverk — liksom användningen av avancerad teknik och förekomsten av gränsöverskridande samarbete. Therese Mattsson har berättat för oss hur de kriminella ligorna i dag bedriver en långt mer mångfacetterad och flexibel verksamhet än tidigare. Man handlar med det som lönar sig för dagen och sätter samman ad hocgrupper med specialister från olika länder för en planerad aktion, t.ex. ett värdetransportrån. En annan företeelse, som framför allt åklagarna har berättat om, är att det snabbt har blivit allt vanligare med angrepp på rättsapparaten, som hot och våld mot vittnen och målsägande samt mot tjänstemän inom rättsväsendet. Särskilt i fråga om angreppen mot vittnen och målsägande kan mörkertalet för övergrepp i rättssak förutsättas vara mycket stort. Slutligen bör de senaste årens terroristangrepp i USA och Europa nämnas i sammanhanget, inte minst på grund av de massiva insatser för ett fördjupat internationellt samarbete som har följt på dem.[5]

När det gäller frågan om de metoder som står till buds för att möta dessa förändringar i kriminaliteten har det bland annat framgått att telefonavlyssning inte alltid fungerar eftersom de inblandande helt enkelt har lärt sig undvika att diskutera sina planer eller redan begångna brott i telefon. Utländska erfarenheter av hemlig rumsavlyssning har redovisats som goda: bland annat har det uppgivits att terroristattacken mot tunnelbanan i London inte skulle ha kunnat lösas utan hjälp av buggning. Iain Cameron har också gjort det kloka påpekandet att redan vetskapen om att hemlig rumsavlyssning skulle kunna förekomma kan skydda en informatör eller infiltratör som annars löper risk att dra på sig misstankar. Detsamma gäller naturligtvis också för konkurrenter och andra motståndare till den som omfattas av avlyssningen. Genom att möjligheten till en sådan åtgärd finns kan vi alltså stötta vår fiendes fiender.[6]

[5] Det skall dock sägas att de många uppenbara övergrepp som förekommer i terrorbekämpningens namn, och som det internationella rättssamhället inte har klarat av att hantera, faller utanför ramen för denna diskussion.

[6] I det sammanhanget — och inspirerad av symposiets beläste moderator — vill jag påminna läsarna om den trösterika trädgårdsmästarvisdom som ligger förbor-

Buggning är tillåten i de flesta EU-länder, hemlig telefonavlyssning i alla utom Cypern och i fråga om lagring av trafikdata är det huvudsakligen lagringstiderna som är olika. Det ökade och fördjupade internationella samarbetet innebär formellt inte annat än att vi hjälper andra länder med de befogenheter som vi kan använda för internt bruk. Men för att lyckas med de brådskande insatser av snarast minutoperativa åtgärder som många av de gemensamma projekten innebär måste de medverkande ha en förståelse för vad var och en kan bidra med. Det är självklart att detta arbetssätt för med sig ett tryck mot gemensamma befogenheter. Det är lätt att sympatisera med Iain Cameron när han varnar för att en ambition att finna en minsta gemensamma nämnare kan leda till en okritisk anpassning till de omfattande straffprocessuella befogenheterna i t.ex. Storbritannien. Men, som Dan Eliasson påpekat, det internationella samarbetet och den omständigheten att kriminaliteten inte respekterar nationsgränserna leder också till frågan: Är det verkligen bara de svenska behoven som skall styra lagstiftningen?

Förutsatt att dessa uppgifter om faktiska förhållanden som kan ha betydelse för användningen av hemlig rumsavlyssning kan godtas, finner jag att jag själv också godtar regeringens bedömning att tiden är mogen för att införa en möjlighet att använda detta tvångsmedel. Men den uppfattningen delas ingalunda av alla. Inställningen att hemlig rumsavlyssning är en åtgärd som är så ingripande att den går över gränsen för vad som över huvud taget kan accepteras har diskuterats ovan; enligt min mening har de debattörer som förfäktar den uppfattningen en kvarstående förklaringsbörda: Vad kan och bör göras för att bemästra den situation som polis och åklagare beskriver? Eller är beskrivningen fel?

En annan uppfattning är att buggningens effektivitet i brottsbekämpningen är oprövad och osäker. Många har, som redan sagts, anfört att myndigheternas utvärdering och analys av den egna verksamheten är otillräcklig. Myndigheterna har å sin sida uppgivit att en betydande upprustning i dessa delar redan pågår.

Jag har inledningsvis sagt att jag i princip har en långtgående förståelse för att ett samhälle för att hindra eller beivra brott behöver metoder för att kontrollera invånarna och att en del av dessa kontrollmetoder förutsätter kränkningar av enskildas privatliv. En avgörande skillnad mellan det moderna samhällets tekniska och byråkratiska övervakning och mer informella sociala system för underrättelseinhämtande och kontroll är att de som övervakar och kontrollerar i

gad i följande engelsk-latinska språkövning, vars upphovsman dessvärre har fallit mig ur minnet.

All little bugs have lesser bugs
Upon their backs to bite them
And lesser bugs have lesser bugs
And so ad infinitem.

de professionella systemen inte känner kontrollobjekten personligen. Det innebär att det är möjligt att på ett systematiskt sätt välja vem som skall kontrolleras, hur information skall samlas in, bearbetas och jämföras samt vilken information som skall sparas. Det gör också att det i flertalet fall går att ändra, begränsa och utplåna den information som systemet innehåller om en människa när informationen visar sig vara felaktig, när den inte längre behövs och när det av andra skäl är lämpligt. Det är just den skillnaden som gör att det är lättare att acceptera en professionell och formell övervakning än den informella skvallerkulturen.

En av förutsättningarna för att de nämnda fördelarna med ett modernt system skall kunna uppnås är att valet av metoder, kontrollobjekt och information prövas och utvärderas kontinuerligt. Kravet att de olika tvångsmedlen och andra övervaknings- och utredningsinstrument — gamla såväl som nya — kontinuerligt skall utvärderas och prövas är därför både riktigt och viktigt. Petter Asp har ställt den strategiska (och lite deprimerande) frågan: ”Vad räknas som ett lyckat resultat? Om ingripande åtgärder leder till att brottsuppklaringen går upp från 6,0 till 6,3 procent — är vi nöjda då?” Utan en kompetent och systematisk utvärdering kan den frågan knappast ens ställas och man kan inte heller göra rimliga val i fråga om resursfördelningen eller bedöma om en vald ingripandenivå svarar mot proportionalitetskravet.

Vissa debattörer tycks till och med mena att man inte borde införa ett nytt tvångsmedel, åtminstone inte buggning, utan att i förväg ha prövat dess effektivitet. Man säger att vi inför ett nytt verktyg, inte för att vi vet att det är effektivt utan för att det ännu inte har visats vara ineffektivt. Även bortsett från de uppenbara komplikationer som en prövning av det slaget skulle medföra — tror någon t.ex. att kriminologerna skulle kunna enas i just den frågan? — är en sådan försiktighet enligt min mening att gå för långt. Ett sådant krav skulle i onödan försena en i princip önskad lagstiftningsåtgärd vars effekter med rimlig säkerhet kan bedömas i förväg. Men frågan hur de brottsbekämpande myndigheterna skall genomföra en utvärdering och analys av sin verksamhet återstår. Och framför allt återstår frågan om vad som är ett lyckat resultat.

Ett annat krav som måste vara uppfyllt för att ett kontrollsystem som det vi nu bygger upp skall kunna accepteras är att myndigheterna hanterar den insamlade informationen professionellt och under ansvar. En viktig del i en professionell informationsbehandling är att information inte sprids utan att det finns lagligt stöd och ett utredningsmässigt behov för att informationen lämnas ut. Var och en som har följt behandlingen av data i samband med uppmärksammade brottsutredningar — t.ex. efter mordet på Anna Lindh — vet att den

svenska polisen läcker information på ett närmast okontrollerat sätt.[7] Det är självfallet illa nog att detta många gånger är till skada för utredningen. När vi nu talar om integritet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen måste vi emellertid observera den katastrofala effekt som läckaget får för de personer som informationen gäller, de må vara vittnen, brottsoffer eller misstänkta. Ju mer ingripande befogenheter polisen får i fråga om informationsinsamling, desto mer påtagligt blir problemet med denna bristande professionalitet. Tanken att begränsa meddelarfriheten inom polisen har avfärdats många gånger.[8] Men det är en allt viktigare och fortfarande obesvarad fråga vad som skall göras för att undvika att information som har samlats in med användning av integritetskränkande befogenheter blir precis så giftig och okontrollerad som den var i det lilla skoningslösa samhället.

I detta häfte (s. 1–180) har medverkat

Magnus Ulväng, docent Uppsala universitet
Therese Mattsson, rikskriminalchef
Solveig Wollstad, Sveriges nationella medlem vid Eurojust
Erik Wennerström, ämnesråd Justitiedepartementet
Carl Henrik Ehrenkrona, rättschef Utrikesdepartementet
Gunnel Lindberg, överåklagare, Justitiedepartementet
Janne Flyghed, professor Stockholms universitet
Petter Asp, professor Uppsala universitet
Iain Cameron, professor Uppsala universitet
Nils Kärrlander, polisöverintendent SÄPO
Per Ole Träskman, professor Lunds universitet
Jan Andersson, generaldirektör BRÅ
Olle Abrahamsson, rättschef Justitiedepartementet
Anders Eriksson, f.d. generaldirektör
Agnetha Hilding Qvarnström, vice chefsåklagare, Åklagarkammaren för säkerhetsmål
Lars Heuman, professor Stockholms universitet
Anne Ramberg, generalsekreterare, Sveriges advokatsamfund
Annika Brickman, regeringsråd

[7] Såvitt jag har noterat förekommer denna bristande yrkesmässighet bara inom den öppna polisen, och alltså inte hos Säpo.
[8] Undantag från meddelarfriheten är emellertid inget okänt fenomen i svensk förvaltning. Det råder t.ex. absolut sekretess och ingen meddelarfrihet för flertalet av de upplysningar om ekonomiska trivialiteter som hanteras inom skatteväsendet. Och den tystnadsplikten efterlevs enligt min uppfattning väl.